

68. Çeviribilimin penceresinden yeniden çevrimler

Esra BİRKAN BAYDAN¹

APA: Birkan Baydan, E. (2022). Çeviribilimin penceresinden yeniden çevrimler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 1117-1125. DOI: 10.29000/rumelide.1164919.

Öz

Bu makalede uyarlama çalışmaları altında incelenen adaptasyon/uyarlama, kültüre uyarlama ve yeniden çevrim gibi kavramlar incelenecektir. Özellikle edebî eserlerden filme yapılan uyarlamalar söz konusu olduğunda, uyarlama çalışmaları alanının ağırlıklı olarak edebiyat alanından etkilenmesi söz konusudur. Kaynağın ön planda tutulması sonucu, kaynak metin ile uyarlaması arasındaki ilişkiyi tanımlayan kavramlar sadakat söylemine dayandırılmakta, bu da belli bir kaynaktan yola çıkarak üretilen eserin türev ve ikincil olarak görülmesine, kendine has özelliklerinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Sözgelimi Thomas Leitch'e göre, uyarlanan filmin kitabından daha iyi olup olmadığı üzerine yapılan çalışmaların ve yazılan makalelerin, uyarlama çalışmaları alanına pek bir fayda sağlamayacağı ve edebiyat çalışmalarının etkisinden kurtulmasına hizmet etmeyeceği açıktır. Oysa çeviribilimde sadakat paradigması bir kez aşıldıktan sonra, çevirileri kendi içinde ve erek kültürde hizmet ettikleri bağımlar doğrultusunda inceleme imkânı doğmuştur. Bu nedenle çeviribilimin bu alana katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Öte yandan son yıllarda yabancı dizilerin artan bir biçimde kültüre uyarlanması sonucu ortaya çıkan "yeniden çevrimler" in çeviribilim bağlamında ve çeviribilimin penceresinden incelenmesinin alana veri sağlaması ve buradan çıkarılacak sonuçların da çeviribilime katkı sunması mümkündür. Ayrıca Türkiye'de son yıllarda özđün yabancı dizileri yayınlamak yerine yerelleştirilmiş yabancı hikâyelerin neden tercih edildiği sorgulanacaktır. Yeniden çevrimlerde, yabancı dizilerin Türk kültürüne, gelenek ve göreneklere aykırı olduğunun düşünöldüğü durumlarda uyarlamaya tabi tutulduğu görölmektedir. Ayrıca karakterlerin, mekânların, alışkanlıkların ve yaşam tarzlarının da bu dizileri izleyen Türk insanına yabancı gelmemesi ve kolayca benimseyebilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Uyarlama/adaptasyon, kültüre uyarlama, yeniden çevrim

Remakes from the perspective of translation studies

Abstract

This paper intends to explore concepts like adaptation, appropriation and remakes which are formulated and studied under the field of adaptation studies. Especially in case of adaptations from literary works to films the field of adaptation studies is more likely to be influenced from literary studies. This leads the source text to gain priority over its adaptation and therefore loyalty or fidelity to the source text becomes a primary concern and a basis for any definitions or conceptualizations set out to define the relationship between the source text and its adaptation. Hence the work derived from a certain source text is viewed subordinate and secondary in relation to its source which leads the researchers to ignore its own unique properties. For instance, Thomas Leitch argues that any discussion or research paper which sets out to explore whether the film is better than its literary

¹ Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık ABD (Kırklareli, Türkiye), besra@klu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9011-2994 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 28.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164919]

source would be futile and would perpetuate the influence of literary studies over the field of adaptation studies. Once the paradigm of fidelity was overcome in translation studies it became possible to study translations for their own sake and for the contexts, they served in the target culture. For this reason, translation studies may contribute to this field on one hand. On the other hand, examination of “remakes”, i.e., foreign shows which are appropriated/adapted culturally, from the perspective of translation studies would possibly provide new insights to the field. Furthermore, the question of why foreign stories are appropriated culturally, instead of producing local ones will be evaluated. Certain aspects of foreign stories which are considered inappropriate for the target culture are appropriated. In addition, characters, places, habits and life styles in foreign shows are localized in order to make them acceptable and not to alienate Turkish people.

Keywords: adaptation, appropriation, remakes

Giriş

Son yıllarda, yabancı dizilerden uyarlanan pek çok diziyle karşılaşmaktayız. *Dawson’s Creek*’ten uyarlanan *Kavak Yelleri*, *Gossip Girl*’den uyarlanan *Küçük Sırlar* gibi pek çok örneğin yanı sıra uyarlama olarak sunulmayan dizi ve filmler de bulunmaktadır. Daha önce Türk televizyonlarında gösterime girmiş olan *Zengin ve Yoksul* dizisinden uyarlanan *Kuzey Güney*, *Sleepers*’dan uyarlanan *Susunlar*, *Un Gars Une Fille*’den uyarlanan *1 Kadın 1 Erkek* gibi pek çok dizi bu ikinci gruba dahil edilebilir. *Zengin ve Yoksul* ile *Dawson’s Creek* örneğinde olduğu gibi daha önceden yabancı dizi olarak yayınlanan bu dizilerin bu kez uyarlama yoluyla, yerli dizi olarak Türk izleyicisine sunulmasının pek çok sebebi olabileceği gibi, en belirgin ve en çok göze çarpan sebep bu dizilerin ortalama Türk izleyicisinin kültürüne hitap edecek biçimde uyarlanması isteğidir.

Kültüre uyarlama hiç şüphesiz çeviribilimin ve çeviri çalışmalarının ilgilendiği bir konudur. Ancak uyarlama dizi ve filmlerin araştırıldığı göreceli olarak yeni bir alan da bulunmaktadır. John Milton, çeviribilim ile uyarlama çalışmaları (*adaptation studies*) arasındaki temel farkın; birincinin diller arası, ikincinin ise dil içi veya göstergeler arası (inter-semiotic) aktarımlarla ilgilenmesi olduğunu belirtir (Milton, 2009, s. 54). Ne var ki, geçen yıllar içinde çeviribilim altında, inceleme nesnesi dil içi çeviriler olan pek çok çalışma yapılmıştır². Yine çeviribilim alanında, göstergeler arası çeviri örneği olarak sinema uyarlamalarını konu alan çalışmalar da bulunmaktadır³. Aynı şekilde, Lefevere’in “yeniden yazım” (*rewriting*)⁴ kavramı da çeviribilimin araştırma nesnesini oldukça genişleten ve içine editörlüğü ve uyarlamaları da alan bir kavramdır. Thomas Leitch ise uyarlama çalışmaları altında genellikle edebî eserlerin film uyarlamaları üzerine çalışıldığını, edebiyatın sinemaya üstün tutulması sebebiyle de uyarlamaların edebiyat bağlamında ve edebiyatın penceresinden değerlendirildiğini belirtir (Leitch, 2008, s. 64). Buradan, edebiyatın ve edebiyat metinlerinin üstün tutulması sebebiyle, kaynağa bağlılığın ön planda olduğu bir bakış açısının hüküm sürdüğü çıkarımı yapılabilir.

Bu makalede öncelikle, uyarlama çalışmaları alanında uyarlamanın ve uyarlama ile özgün ilişkisinin nasıl tanımlandığı ve “yeniden çevrim” kavramı incelenecek; çeviribilimin bu alana nasıl bir katkı sunabileceği tartışıldıktan sonra, Türkiye’de son yıllarda yeniden çevrimlere ağırlık verilmesinin nedenleri ve ne gibi kültürel uyarlamalar yapıldığı irdelenecek ve *House* dizisinden uyarlanan *Hekimoğlu* dizisinde yapılan kültür uyarlamalarına yer verilecektir.

² Örneğin Bkz. Boy H., Karadağ A.B. 2019. “Diliçi Çeviride Sansür Olgusu”.

³ Örneğin Bkz. Keskin E. 2011. “Göstergeler Arası Çeviri Örneği Olarak Sinema Uyarlamaları”.

⁴ Bkz. Lefevere. 2017. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*.

Uyarlama çalışmaları ve tanımlar:

“Adaptasyon” (*adaptation*) ile “kültüre uyarlama” (*appropriation*) arasında ayırım yapan Julie Sanders, öncelikle her iki kavramın da hem metinlerarasılık hem de çeviri ile yakından bağlantılı olduğunu belirtir (Sanders, 2016, s. 21). Sanders, adaptasyonun kaynak metne bir yorum getirebileceği gibi kaynak metinde kenarda bırakılan bir konuyu ön plana çıkarabileceğini de belirtir. Bununla birlikte, daha basit anlamda, bir metni yeni bir izleyici veya okur topluluğuna uygun hale getirme çabası olarak da tanımlanabileceğini ifade eder (2016, s. 22). Sanders, adaptasyonun genç bir izleyici kitlesine uyarlamayı içerebileceğini, kültürlerarası bağlamlar söz konusu olduğunda ise çeviri yoluyla da uyarlama yapılabileceğini vurgular (s. 23). Dolayısıyla kültürlerarası bağlam söz konusu olduğunda, çeviri eylemi hâlihazırda bir yorum içerdiği için adaptasyonun da bir çeviri eylemi olduğunu ileri sürmek yanlış olmaz. Sanders, kültüre uyarlamanın ise yola çıkılan metinden bilinçli olarak uzaklaşmayı içerdiğini ve iki metni bir arada, kıyaslamalı bir şekilde okumayı gerektirdiğini, dolayısıyla başlangıçta yola çıktığı metinle arasında, dolaylı değil ama daha karmaşık ve ince bir ilişki bulunduğunu belirtir (s. 36). Milton, Sanders’ın adaptasyon ile kültüre uyarlama arasında yaptığı ayırma dikkat çeker ve adaptasyonun çıkarma, ilave ve yeniden yazım içermesi durumunda dahi özgün yazara ait kabul edildiğini ve onun ismiyle anıldığını; kültüre uyarlamanın ise özgün eserden izler kalmış olsa dahi artık tamamen onu yeniden yazan veya adapte eden kişiye ait olduğunu belirtir (Milton, 2009, s. 51).

Thomas Leitch; uyarlama çalışmaları, genellikle edebî eserlerin film adaptasyonu üzerine yoğunlaştığı için, bu çalışmalarda kaynak metnin ön planda olduğuna ve bu alandaki inceleme ve tartışmaların, sadakat söyleminden hareket ettiğine dikkat çeker (Leitch, 2008, s. 64). Film adaptasyonları üzerine yazılmış kitaplardan, bu söylemi destekleyen araştırma sorularına örnekler verir. Leitch’in sadakat söylemine örnek olarak verdiği sorulardan bazıları şöyledir (s. 65-68):

Film edebî kaynağına ihanet etmiş mi?

Film yeni bir kültürel ve tarihi bağlama hitap ettiği için edebî kaynağından uzaklaşmış mı?

Kanon olmayan edebiyat eserleri söz konusu olduğunda hangi sadakat türlerinden söz edilebilir?

Leitch ayrıca, üniversite öğrencilerine yönelik, ders niteliğindeki kitaplarda adaptasyonun, “edebî bir türdeki basılı metnin filme aktarılması” olarak tanımlandığından söz eder ve bu kitaplarda sunulan değerlendirme aracının, bir modele göre, “yakın” (close), “serbest” (loose) ve “orta” (intermediate) bir başka modele göre ise “birebir” (literal), “geleneksel” (traditional) ve “radikal” (radical) olarak üç kategoriye ayrıldığını belirtir (2008, s. 69). Leitch’e göre, uyarlanan filmin kitabından daha iyi olup olmadığı üzerine yapılan çalışmaların ve yazılan makalelerin, alana pek bir fayda sağlamayacağı ve edebiyat çalışmalarının etkisinden kurtulmasına hizmet etmeyeceği açıktır (s. 68). Bu durum akla, ilk yıllarında edebiyat ve dilbilim alanlarının etkisi altında kalan çeviribilimdeki sadakat tartışmalarını ve kaynak metinle çeviri metin arasındaki ilişkinin, burada olduğu gibi, sadakat söylemi üzerinden değerlendirilmesini akla getirmektedir. Çeviribilim’in kuralcı yaklaşımlardan betimleyici yaklaşımlara yolculuğu nasıl ağır ve sancılı olduysa, uyarlama çalışmaları alanında da benzer zorlukların yaşandığı göze çarpmaktadır.

Buradaki en can alıcı nokta; sadakat söylemine dayandırılan değerlendirmelerde her zaman kaynağın kutsal ve biricik olarak görülmesi yani özcü (*essentialist*) yaklaşıma dayanan bakış açısının hâkim

olmasıdır. Bu da kaçınılmaz olarak belli bir kaynaktan yola çıkarak üretilen eserin türev ve ikincil olarak görülmesine, kendine has özelliklerinin göz ardı edilmesine yol açar. Çeviribilim’de sadakat paradigması bir kez aşıldıktan sonra, çevirileri kendi içinde ve erek kültürde hizmet ettikleri bağlamlar doğrultusunda inceleme imkânı doğmuştur.

Yeniden çevrimler:

Dizi ve film uyarlamaları söz konusu olduğunda karşımıza çıkan bir diğer kavram ise “yeniden çevrimler”dir (*remakes*). Bu kavram önceden çekilmiş ve yapılmış dizi ve filmlerin yeniden çekilmesini ilgilendirmekte ve film çalışmaları alanı altında incelenmektedir. Dolayısıyla edebiyat eserlerinden yapılan uyarlamalar edebiyat alanında inceleme konusu olurken, yeniden çevrimler daha çok film çalışmalarının konusu olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte Constantine Verevis’e göre, “yeniden çevrim” konusu, film çalışmaları altında fazlaca çalışılmamış ve yeniden çevrimin ne olduğu, hangi filmlerin yeniden çevrim sayılabileceği, bunların alıntılama (*quotation*), anıştırma (*allusion*) ve uyarlama (*adaptation*) gibi diğer “tekrarlama” türlerinden farkının ne olduğu ve benzeri pek çok soruya henüz yanıt aranmamıştır (Verevis, 2006, s. 1). Verevis yeniden çevrimleri üç bölümde incelemiştir. Bunlar; “ticari kategori”; örneğin başarısı garantili olan bir filmin Hollywood tarafından yeniden çevrilmesi (s. 7-9); metinler ve türler yönünden “metinsel” kategori ve metinlerarasılık yönünden “eleştirel kategori”dir (s. 23-28).

Dizi ve filmlerin yeniden çevrimleriyle ilgili farklı kültürlerden vaka çalışmalarının yer aldığı *Remakes and Remaking: Concepts – Media – Practices* adlı derleme kitapta ise, eleştirmenler yeniden çevrimi kuramsal bir kategori olarak ele alıp, “eleştirel bir kavram olarak özelliklerini ve sınırlarını” belirlemeye çalışmışlardır (Heinze ve Krämer, 2015, s. 9). Bu kitapta yeniden çevrimlerle ilgili tanımlama ve gruplamalara değinilmekte ancak çok fazla çeşitlilik olduğu için bunun tanımlama ve ayrıştırma güçlüğüne yol açtığından söz edilmektedir (Heinze ve Krämer, 2015, s. 9). Kitabın editörleri, yapılan farklı tanımlama ve gruplamalara rağmen pek çok eleştirmenin yeniden çevrimleri “çeviri, yorum ve metinlerarasılık” gibi daha geniş bir yelpazede değerlendirdiğini de ayrıca belirtmiştir (2015, s. 10). Dolayısıyla yeniden çevrimler, kaynak eserin bir kopyası olarak değil; kaynak eserden yola çıkan, hatta bazen oradaki bir fikirden veya karakterden esinlenerek oluşturulan bir türev olarak görülmektedir. Yeniden çevrimlerin, özellikle kültürlerarası bağlamda bir çeviri olgusu olarak değerlendirilebileceği açıktır. Bununla birlikte çeviribilim alanında yeniden çevrimlerle ilgili fazlaca çalışma bulunmadığını söylemek yanlış olmaz.

Söz konusu kitapta, yeniden çevrimler üç başlık altında incelenmiştir: “Aynı Mecradaki (Intra-Medial) Kültür-içi Yeniden Çevrimler”, “Aynı Mecradaki Kültürlerarası Yeniden Çevrimler” ve “Mecralar-arası Yeniden Çevrimler”. Birinci başlık altındaki makalelerde filmlerin aynı kültür içindeki yeniden çevrimleri ele alınmıştır. İkinci başlık altındaki makaleler, bu makalenin de konu olarak ele aldığı kültürlerarası yeniden çevrimlere odaklanmaktadır. Bu başlık altındaki makalelerde sözelimi, Batı’da çekilen filmlerin Hint yapımı yeniden çevrimleri; bir Hong Kong filminin yeniden çevrimi olan Martin Scorsese imzalı *The Departed* filmi gibi örnekler ele alınmıştır. Üçüncü başlık altında ise *Romeo ve Juliet*’in bale versiyonu örneğindeki gibi mecralar-arası yeniden çevrimler incelenmiştir.

Türkiye’deki yeniden çevrimler:

Radyo, Televizyon ve Sinema bölümünde öğretim üyesi olan Nergiz Gündel, “Küresel Kültürün Türk Televizyonlarına Yansımaları” başlıklı makalesinde, Türk televizyon yayıncılığı tarihinde ne türden

yayınlarla yer verildiğini beş farklı dönem halinde özetlemiştir (Gündel, 2018, s. 207-208). Televizyonun ilk yıllarında, “yerli üretilen programların daha maliyetli” olduğu gerekçesiyle, Türkçe dublajlı yabancı diziler yer almıştır. Gündel bunlara örnek olarak, 70’li yıllarda Türk televizyonunda gösterilen *Görevimiz Tehlike*, *Uzay Yolu*, *Kaçak* gibi dizileri göstermektedir (s. 207). Daha sonra, yine tek kanallı TRT yönetiminde yerli yapım dramalara ağırlık verilmeye başlanmış ve bu dönemde yerli yazarlardan uyarlamalara yer verilmiştir. 1975 yılında yayına giren Halit Ziya Uşaklıgil’in *Aşk-ı Memnu* adlı romanından uyarlanan dizi ve Aziz Nesin’in *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* ile Sait Faik’in *Kumpanya* adlı eserlerinden uyarlanan filmler, Gündel’in verdiği örnekler arasındadır (s. 208). 1980’li yıllarda *Dallas* gibi yabancı diziler ağırlıktayken, 1990’lı yıllarda özel kanallarla birlikte bunların yerini “yerli yapım dizi drama”ların aldığı belirten Gündel, “yerli dizi üretiminin küresel ölçekte farklı hikâye arayışlarını beraberinde getirdiğini” ve bunun üzerine Batılı ülkelerde yüksek izlenme oranına ulaşan dizilerin “karakterleri, çatışmaları, olay örgüleri ve mekânlarıyla” uyarlandığını ifade etmektedir (s. 208).

Özetleyecek olursak, Türkçe dublajlı yabancı dizileri, yerli yapım dramalar, yerli yazarlardan uyarlamalar izlemiş ve yeni hikâye arayışları özellikle 2000’li yıllardan itibaren yapımcıları yeniden çevrim dizilere, yani yabancı dizilerden kültüre uyarlanan, yerelleştirilen yapımlara itmiştir. Yeniden çevrimi yapılan dizilerde, karakterler, olay örgüleri ve mekânlar yerelleştirilmiş, yani kültüre uyumlu hale getirilmiştir. Gündel, 2001-2010 ile 2011-2018 arası olmak üzere Türk televizyon kanallarında yayına başlayan yabancı dizi drama uyarlamalarını iki ayrı tablo halinde sunmuştur. 2001-2010 tarihleri arasında yirmi bir adet yabancı dizi uyarlaması varken, 2011-2018 tarihleri arasında bu rakamın kırk ikiye yükseldiği görülmektedir. Bu rakamlar, uyarlama dizilerin giderek artan bir oranda devam ettiğini göstermektedir. Bu tablolarda dikkat çeken bir diğer nokta da özellikle 2001-2010 yılları arasında durum komedilerinin ağırlıkta olmasıdır. Uyarlama yoluyla durum komedisi gibi yeni türlerin doğması ve aynı türde özgün eserlerin üretilmesine yol açması, çeviribilimin araştırma alanına girmektedir ve ayrı bir çalışmada incelenebilecek bir konudur.

Sorulması gereken sorulardan biri özgün yabancı diziyi yayınlamak yerine neden yerelleştirilmiş versiyonunu yeniden çekmenin tercih edildiği; diğer soru ise yerli hikâyeler anlatmak yerine neden yerelleştirilmiş hikâyeleri anlatmanın yeğ tutulduğudur. Ogan’dan alıntı yapan Gündel’e göre birinci sorunun cevabı, “izleyiciler[in] yerel oyuncularını, kendi dillerinde, kendi kültürel çevreleri ve değerleri içerisinde izlemeyi tercih etme[leridir]” (2018, s. 217). İkinci sorunun cevabı ticari kaygılar, maddi gerekçeler, kolaylık (“senaryo yazımının temel bileşenlerinin hazır olması” (s. 215), “sinematografinin kodlarıyla üretilmiş görsel bir ürünü yeniden üretmenin” daha kolay olması (s. 217), yabancı dizilerin bilinirliğinden yararlanmak olarak ifade edilmiştir (s. 215-217). Bundan sonra sorulması gereken bir diğer soru ise yabancı hikâyelerin hangi unsurlarının yerelleştirildiği veya kültüre uyarlandığıdır. Kültüre uyarlanarak yeniden çekilen dizi ve filmlerde yerelleştirilen unsurlara aşağıda değinilmiştir.

Yapılan kültürel uyarlamalar:

Dizi veya film karakterlerinin özelliklerinin veya benimsedikleri değerlerin Türk kültürüne, gelenek ve göreneklerine aykırı olduğunun düşünüldüğü durumlarda uyarlamaya tabi tutulduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, kadın ve erkek karakterler, dizi izleyen Türk insanının çoğunluğunun değerlerine aykırı düşmeyecek, onları rencide etmeyecek şekilde⁵ topluma uyarlanmakta, toplumun onları görmek

⁵ Kültürel Çalışmalar ve Medya Bölümü’nden Aysel Zehra Kara’nın yüksek lisans tezinde değinildiği üzere bunda RTÜK’ün cezai yaptırımına maruz kalma kaygısı da önem taşımaktadır (Kara, 2019, s. 99).

istediği biçime büründürülmektedir. Karakterlerin genel özelliklerinin yanı sıra meslekleri, aidiyetleri, cinsel tercihleri, yaşam tarzları, zevkleri ve alışkanlıkları da yerleştirilmektedir.

Örneğin, Altın Küre ve Emmy ödüllü *Monk* dizisinden uyarlanan *Galip Derviş*'de baş karakter, üstün zekâya sahip, obsesif kompulsif kişilik bozukluğuna sahip olması bakımından Adrian Monk'a benzemekte ama daha serinkanlı olan özgün karakterden daha heyecanlı ve ateşli bir Akdenizli kimliğine bürünmüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgün dizide, yardımcı karakter, yalnız yaşayan, gece dışarı çıkan, flört eden çocuklu bir kadinken, *Galip Derviş*'de çocuklu ve boşanmış kadın karakter, yalnız yaşamak yerine annesiyle yaşayan ve çöpçatanlık yapılan bir karaktere dönüşmüştür⁶.

Dawson's Creek'ten uyarlanan *Kavak Yelleri* ve *Desperate Housewives* dizisinden uyarlanan *Umutsuz Ev Kadınları* gibi dizilerde ise eşcinsel karakterler ve onlarla ilgili olay örgüleri değiştirilerek heteroseksüel karakterlere dönüştürülmüşlerdir.

Çeviribilim alanında, Şirin Okyayuz, "Çevirmenlikte Yaratıcılık ve Yeniden Çevrimler: *The Jeffersons* Dizisinin *Tath Hayat* Olarak Yeniden Çevrimi" adlı makalesinde, bir yeniden çevrim örneği olarak ele aldığı *Tath Hayat* dizisindeki diyalog çevirilerine odaklanmış ve "yaratıcı yazarlık gerektirmeden", "kaynak metnin çok büyük bir kısmı[nın] aynen çevrilmiş" olduğu sonucuna varmıştır (2017, s. 119). Öte yandan Okyayuz, kültürel unsurlar içeren kısımları da saptamış ve bunların çevirisinde uygulanan yerelleştirme stratejilerini örneklendirmiştir. Araştırmacının verdiği örnekler arasında, "dini kültür", "mutfak/yemek kültürü", "politik kültür", "sosyal kültür", "kurumsal kültür", "tarihi kültür" ve "mizah"a ilişkin kültürel uyarlamalar göze çarpmaktadır (2017, s. 121-124). Ayrıca *The Jeffersons* dizisindeki "Afrikalı Amerikalı-Beyaz Amerikalı çekişmesinin erek metinde yerini Türk-Yunan çekişmesine" bıraktığını saptamıştır.

Yine Çeviribilim alanında, Doğukan Duman'a ait yüksek lisans tez çalışmasında ise Amerikan dizisi *Shameless*'ten uyarlanan *Bizim Hikâye* örnek vaka olarak incelenmiştir. Çalışmada iki dizi arasındaki farklılıklar cinsellik, aile ve toplumsal değerler başlıkları altında irdelenmiştir. Örneğin cinsellik yönünden, dizideki ana karakterlerden biri olan Fiona, nefomani boyutunda cinsel bağımlılığa sahip, pek çok erkek arkadaşı olan ve çeşitli seks sahnelerinde görünen bir karakterken, Filiz karakterinin sadece iki erkek arkadaşı olmuştur ve seks sahnesi hiç bulunmamaktadır (Duman, 2022, s. 53). Duman'ın saptamasına göre, Elibol ailesi özgün yapımdaki Gallagher ailesine göre birbirine daha bağlı bir ailedir ve kimi zaman babalarına kızsalar bile, özgün dizinin aksine ondan kopmazlar (s. 54). Özgün dizide Fiona'nın erkek arkadaşlarının evlerinde kalması gibi olayların yerli dizide yer almaması ise toplumsal değerlere örnek olarak gösterilmiştir (s. 54). Yine çeviribilim alanında, Okyayuz'un "Gender identification in the portrayal of female roles in the remakes of American TV series in Turkey" adlı makalesi ise Türkiye'deki Amerikan dizilerinden yapılan yeniden çevrimlerde kadın kimliklerinin nasıl temsil edildiğine odaklanmaktadır.

Aşağıdaki alt başlıkta daha geniş kapsamlı bir örnek oluşturması bakımından başarılı bir uyarlama olduğu düşünülen *Hekimoğlu* dizisinde kültüre uyarlanan unsurlara değinilecektir.

⁶ Bkz. "Galip Derviş ile Adrian Monk Kapışması" <http://blog.milliyet.com.tr/galip-dervis-ile-adrian-monk-kapismasi/Blog/?BlogNo=409244>

House ile Hekimoğlu Karşılaştırması:

David Shore tarafından yaratılan *House* dizisi 2005 yılında yayına girmiş, tüm dünyada çok izlenen ve beğenilen bir dizi olduğu için sekiz sezon sürmüştür. Bu diziden uyarlanan *Hekimoğlu* dizisi 2019 yılında yayınlanmaya başlamış ve 2021 yılında, 2. sezonun 51. Bölümüyle final yapmıştır. *House* dizisinin baş karakteri diziyi aynı soyadını taşıyan Dr. House'tur. *Hekimoğlu* dizisinin baş karakteri ise yine diziyi aynı soyadını taşıyan Ateş Hekimoğlu'dur. Ancak *House* dizisinde, soyadıyla hitap etme geleneği sebebiyle herkes doktora *Dr. House* olarak hitap etmekteyken, Türkiye'de böyle bir gelenek bulunmadığından *Hekimoğlu* dizisindeki doktora genellikle "hocam" şeklinde hitap edilmektedir.

Dr. House, nadir rastlanan hastalıkların teşhisini geleneksel olmayan yöntemler kullanarak ve tümevarım ile akıl yürütme yoluyla çözen, bacağındaki rahatsızlık nedeniyle baston kullanan ve çok ağrı çektiği için ilaç bağımlısı olmuş çok parlak bir doktordur. Aynı zamanda alkol ve uyuşturucu da kullanır. Doğru olduğunu düşündüğü tedaviyi uygulayabilmek için gerekirse yalan söyler, aldatmacalara başvurur⁷. Dolayısıyla hem iyi hem de kötü yönleri bulunan bir karakterdir. Aslında bu yönüyle Türk dizilerinden alışkın olduğumuz tamamen iyi özelliklere sahip doktor tiplerinden farklıdır. Dr. House ateisttir. Zaman zaman meslektaşları ve hastalarının dinî inançlarını mantıklı olmadığı gerekçesiyle eleştirir. Her zaman akli ve mantığı ön planda tutan pozitivist bir insandır. Ateş Hekimoğlu'nun ise dinî konularda ne düşündüğüne dair dizide bir ipucu bulunmamaktadır. Dolayısıyla inançla ilgili bir kültürel uyarlama yapıldığından söz edilebilir. Ateş Hekimoğlu da aynı şekilde teşhis ve tedavi yöntemleri kullanır, yani olay örgüsü aynıdır. O da baston kullanır ve ağrıları sebebiyle fazla miktarda ve bağımlılık derecesinde ilaç kullanır. Fakat Hekimoğlu'nun alkol ve uyuşturucu bağımlılığı yoktur. O da kendi istediğini yapabilmek için zaman zaman yalan söyleyen, aldatmacalara başvuran bir karakterdir. Bir diğer deyişle tamamen iyi karakter özelliklerine sahip biri değildir. Dizinin tanıtımında, "gerek yaşam tarzı gerekse hastalıkları ele alış biçimiyle bilinen doktor tanımından çok uzakta"⁸ olduğu belirtilmiştir⁹. Bu anlamda, her iki doktorun da aykırı karakterler olduğu söylenebilir.

Dr. House'un alışkanlıklarına gelince; bol bol kahve tüketmesi, "reuben sandviçi" yemesi, piyano ve gitar çalması, basket atması, doktor arkadaşı Wilson ile bir araba yarışı olan *Monster Truck* oyunu oynaması ön plana çıkan alışkanlıkları olarak göze çarpmaktadır. Bunların arasında özellikle, çavdar ekmeği üzerine dilimlenmiş konserve sığır eti, lahana turşusu ve İsviçre peyniri ile yapılan "reuben sandviçi" Türk kültüründe yaygın olmayan, sokakta satılmayan, dolayısıyla bulunmayan ve bilinmeyen bir kültürel unsurdur. Dr. House'un alışkanlıklarının büyük bir kısmının *Hekimoğlu*'nda kültüre uyarlandığını görüyoruz. Ateş Hekimoğlu, ince belli bardakta bol bol çay tüketiyor, tantuni yiyor, piyano çalmıyor, gitar çalıyor, o da basket atıyor ve *Monster Truck* yerine doktor arkadaşı Orhan'la birlikte at yarışı oynuyor. Dolayısıyla kültüre uyarlanan bu unsurların, geleneksel Türk izleyicisinin, aykırı bir karaktere uyum sağlamasını kolaylaştırdığına hizmet ettiğini söylemek yanlış olmaz.

House dizisinin diğer önemli karakterleri, House'un hayattaki tek yakın arkadaşı Dr. James Wilson, çalıştığı hastanenin baş hekimi Dr. Lisa Cuddy ile Dr. House'un ekibinde yer alan Dr. Eric Foreman, Dr. Robert Chase ve Dr. Allison Cameron'dur. *Hekimoğlu* dizisinde bu karakterlerin her birinin karşılığı vardır ve bu karakterlerin tiplerini büyük ölçüde benzerdir. Ancak kültüre uyarlanan en önemli unsur, Dr. Eric Foreman'in siyahi olmasıdır. *Hekimoğlu* uyarlamasındaki Dr. Mehmet Ali Çağlar (ya da herkesin ona hitap ettiği şekilde "Memoli" veya "Dolapdere") ise Dolapdereli mahalle çocuğudur.

⁷ Dizinin, "Everybody Lies", "Herkes Yalan Söyler" şeklinde bir sloganı vardır.

⁸ Bkz. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-hekimoglu-dizisi-oyunculari-ve-karakterleri-kimlerdir-hekimoglundaki-hangi-oyuncular-var-41404892/2>

⁹ Bu konuda daha kapsamlı bir karakter analizi için Bkz. <https://episodedergi.com/yerellesen-dr-house-hekimoglu/>

Dolayısıyla, siyahi bir karakter kültüre uyarlanarak fakir mahalleden yetişip doktor olan bir karaktere dönüştürülmüştür. Hekimoğlu'nun diğer asistanı Dr. Emre Acar'ın (diğer adıyla “Nişantaşı”) ise babası doktordur ve varlıklı bir aileden gelmektedir. Dolayısıyla *House*'taki siyahi-beyaz karşıtlığı, kültüre uyarlanarak zengin-yoksul karşıtlığına dönüştürülmüştür.

Kültüre yapılan uyarlamaların yanı sıra *House* dizisindeki anıştırmalara da kısaca değinmek faydalı olabilir. Aslında özgün dizideki Dr. House karakteri de bir uyarlamadır. Dr. House karakteri, Arthur Conan Doyle'un yarattığı meşhur dedektif Sherlock Holmes'tan esinlenmiştir ve dizi boyunca bu karaktere göndermeler bulunmaktadır. Örneğin tıpkı Holmes gibi, House'un ev adresi de 221B Baker Street'dir. Her ikisi de yetenekli müzisyenlerdir. House piyano çalar, Holmes keman çalar. Her ikisinin de bağımlılığı vardır. Onun da Dr. Watson gibi vakaları beraber çözdüğü Dr. Wilson vardır¹⁰. Dolayısıyla, tıbbi vakaları gözleme dayalı, akıl yürütme yoluyla çözen Dr. House karakterinin, ünlü bir dedektif kahramana benzetilmesi bu hikâyeye başka bir boyut kazandırmıştır. *Hekimoğlu*'nda ise açıkça Sherlock Holmes'ü anıştıracak göndermelerin bulunmadığı söylenebilir.

Özetlemek gerekirse, *House* dizisinden uyarlanan *Hekimoğlu* dizisinde, dinî konularda, hitap biçimlerinde, karakterin yeme içme, eğlenme alışkanlıkları ve hobilerinde kültürel uyarlamalar yapılmıştır. Özellikle, “reuben sandviçi”nin yerini “tantuni”, kahvenin yerini çayın alması gibi yeme-içme kültürüne ait unsurların yerleştirilmesi, çeviride uygulanan ve çeviribilimde de “yerleştirme stratejisi”¹¹ olarak tanımlanmış olan uygulamalara örnek oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, *House* dizisinde iki doktor arasındaki siyahi-beyaz karşıtlığı, *Hekimoğlu* dizisinde Dolapdereli-Nişantaşılı karşıtlığına dönüşmüştür. Son olarak da Dr. House'un Sherlock Holmes'den esinlenen bir karakter oluşu, *House* dizisindeki gibi çeşitli göndermelerle vurgulanmamış, buna yer verilmemiştir.

Sonuç:

Son yıllarda gerek ülkemizde gerekse tüm dünyada artan uyarlamaların, uyarlama çalışmaları adı altında yeni bir alanın oluşup gelişmesine katkı sağladığı söylenebilir. Kitaptan filme uyarlamalar, aynı kültür içinde veya kültürlerarası uyarlamalar gibi çok çeşitli uygulamalar olduğu için bir tanımlama ve gruplama çabasına girildiği görülmektedir. Bu anlamda karşımıza çıkan kavramlardan en geniş olanları “uyarlama/ adaptasyon” (*adaptation*), “kültüre uyarlama” (*appropriation*) ve “yeniden çevrim” (*remake*)'dir.

Bu alanda yapılan çalışmalar genellikle edebiyat ve film çalışmalarının kavram ve kuramlarından yararlanmaktadır. Özellikle edebiyat eserlerinden filme yapılan uyarlamalarda, edebiyat eserinin saygınlığı veya popülerliğinden yararlandığı için kaynak eserin birincil konumda olduğu bir durum söz konusudur. Bu durumda edebiyat alanının kavram ve kuramlarından yararlanan çalışmalarda kaynağa bağlılık veya sadakatin ön planda tutulduğu ve uyarlamaların, “yakın”, “serbest” veya “orta” gibi kategoriler altında incelendiği görülmektedir. Bu durum, edebiyat ve dilbilim alanlarının etkisi altında kalan çeviribilimin ilk yıllarını akla getirmektedir.

Her ne kadar uyarlama çalışmaları alanındaki bazı araştırmacılar tarafından “uyarlama”, özellikle de “kültüre uyarlama” bir tür çeviri eylemi olarak değerlendirilse de çeviribilim alanında, uyarlama veya kültüre uyarlanan yeniden çevrimlerle ilgili çok az sayıda çalışma bulunmaktadır.

¹⁰ Bkz. <https://screenrant.com/house-show-sherlock-holmes-comparison-similarities/>

¹¹ Bkz. Venuti, 2017. *The Translator's Invisibility*.

Ülkemizde kültüre uyarlamanın söz konusu olduğu yeniden çevrimlerle ilgili çalışmaların genellikle Radyo, Sinema Televizyon veya Medya bölümlerinde yapıldığı görülmektedir. Bu konuya çeviribilim açısından yaklaşıldığında, film çalışmaları, kültürel incelemeler veya medya alanındaki çalışmalardan daha farklı konuların altına çizileceği, özgünlük ve sadakat gibi konuların tartışmaya açılacağı açıktır. Böylece uyarlama çalışmaları, farklı bakış açıları kazanabilir.

Öte yandan, yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, yeniden çevrimlerde karakterlerin, mekânların, mesleklerin, cinsel tercihlerin, dinî tercihlerin, yaşam tarzları, zevk ve alışkanlıkların kültüre uyarlandığı görülmektedir. Çeviribilim alanında, yeniden çevrimlerde hangi unsurların kültüre uyarlandığı, ne gibi stratejilerin uygulandığı üzerine yapılan çalışmaların çoğalmasına ise çeviribilime veri sağlar. Böylece, çeviribilimin gündemine gelen konuların ve çeviribilim açısından çıkarılacak sonuçların bu alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ayala, N. (2020). House MD is Really a Medical Sherlock Holmes Adaptation. <https://screenrant.com/house-show-sherlock-holmes-comparison-similarities/>
- Boy H., Karadağ A.B. (2019). Diliçi Çeviride Sansür Olgusu. *VI. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi, İstanbul*, 12-13 Aralık 2019.
- Bozkurt S., Okyayuz A.Ş. (2021). Gender Identification in the Portrayal of Female Roles in the Remakes of American TV Series in Turkey. *Babel-Revue Internationale de la Traduction-International Journal of Translation*, 67/3, 255-272.
- Duman, D. (2022). *Translation Studies and Remakes: A Case Study on Translation of Culture Specific Items in Turkish Remake of TV Series Shameless (US)*. Yüksek Lisans Tez Çalışması. Hacettepe Üniversitesi.
- Er, E. (2013). Galip Derviş ile Adrian Monk Kapışması. <http://blog.milliyet.com.tr/galip-dervis-ile-adrian-monk-kapismasi/Blog/?BlogNo=409244>
- Gündel, N. (2018). Küresel Kültürün Türk Televizyonlarına Yansımaları: Yabancı Dizi Dramalarının Yerel Uyarlamaları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018-77, 205-230.
- Gündoğdu, A. (2020). Yerelleşen Dr. House: Hekimoğlu. <https://episodedergi.com/yerellesen-dr-house-hekimoglu/>
- Heinze R., Krämer L. (2015). *Remakes and Remaking: Concepts – Media – Practices*. Bielefeld Verlag.
- Kara, A.Z. (2019). *Türkiye’de Adaptasyon Diziler, Yaratıcı Emek Gücü Olarak Senaristler Ve Senaryo Süreçleri*. Yüksek Lisans Tez Çalışması. Hacettepe Üniversitesi.
- Keskin, E. (2011). Göstergeler Arası Çeviri Örneği Olarak Sinema Uyarlamaları. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Yıl 3, Sayı 12, 103-114.
- Lefevre, A. (2016). *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Routledge.
- Leitch, T. (2008). Adaptation Studies at a Crossroads. *Adaptation*, 1/1, 63 – 77.
- Milton, J. (2009). Translation Studies and Adaptation Studies. İçinde A. Pym ve A. Perekrestenko (Ed.), *Translation Research Projects* (s. 51-59). Intercultural Studies Group.
- Okyayuz, Ş. (2017). Çevirmenlikte Yaratıcılık ve Yeniden Çevrimler: *The Jeffersons* Dizisinin *Tatlı Hayat* Olarak Yeniden Çevrimi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 2017-23, 111-128.
- Sanders, J. (2016). *Adaptation and Appropriation*. Routledge.
- Venuti, L. (2017). *The Translator’s Invisibility*. Routledge.
- Verevis, C. (2006). *Film Remakes*. Edinburgh University Press.